

Ot içinde dörän odalar

Category: Edebiýaty öwreniş, Goşgular, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 22 январа, 2025

Ot içinde dörän odalar OT IÇİNDE DÖRÄN ODALAR

Beýik Watançaýlyk urşunyň gazaply meýdany halkymyz üçin ägirt uly synag boldy. Ol meýden mertligiň, gahrymançaýlygyň, päkize watançaýlygyň ajaýyp nusgalaryny ýüze çykardy. Söweş meýdanynyň her ädimi täze-täze gahrymanlary döretdi. Ol esgerler mähriban Watanyň her daban ýeri üçin jan berip, jan almaga taýyndylar. Olar her gezek söweşe girenlerinde: "Ölmeli, emma Watanyň ýekeje daban ýerini hem bermeli däl" diýen beýik watançaýlykdan ugur alyp, ganymlaşgerine wehim salýan ýigitlerdi.

Türkmen şahyrlary harby kasama wepaly, iň soňky damja ganyna çenli Watany goramaga taýyn bolup, söweşde şöhrat gazanan gerçekleri joşgun we söýgi bilen wasp etdiler. Ol ýigitleriň watançaýlyk hereketi, durnuklylygy, çydamlylygy gyzgyn ýürekden çykýan lirikanyň takyk mazmunyna siňdi.

Söweş meýdanynyň belli gahrymanlary hakda ýazylan odalar şol döwrüň türkmen poeziýasyna aýratyn öwüşgin berýär. Şol eserlerde sosialistik Watanyň özbaşdaklygy hakda otly söweşlere giren esgerleriň sada keşbi mähir-muhabbet bilen wasp edilýär.

Dürli milletleriň ogul-gyzlary hakda ýazylan şol odalar SSSR halklarynyň mähirli dostlugynyň bozulmaz esasyda gurlandygyny ýene bir gezek äşgär etdi. Kemal Işanowyň "Ordenliler", "Edermenleriň raporty" (pulumýotçy Iwanowa), Çary Aşyrowyň "Gahryman", Soltan Bekmyradowyň "Razwedkaçy Ulanowa", A.Çarygulyýewiň "Şöhrat bolsun gahrymana" (Nowikowa), Ruhy Alyýewiň "Biz aýryldyk beýik ýolda" (Çernýahowskä), Şaly Kekilowyň "Mergen topçy" (Gromowa), Ata Nyýazowyň "Deňiz ogullary", Gazak Gylyjowyň "Söweş pälwany" (general-maýor

Şeýpine), Aman Kekilowyň "Gahryman Sarkizýan", Gara Seýitliýewiň "Zoýa", "Seniň gudrat ganatyň" (kapitan Gastello), Rehmet Seýidowyň "Tanýa", "Podpolkownik Belýäýewskä", "Asman awçysy", N.Pommanyň "Kapitan Gastello" eserleri we başgalar.

Ägirt uly terbiýeçilik ähmiýete eýe bolan bu eserleriň köpüsi Sowinformbýuronuň maglumatlary esasynda ýazylsa, birnäçesi gös-göni söweş meýdanlaryndaky şahyrlaryň öz söweşdeş ýoldaşlary hakdadyr. Bu odalar köplenç ýagdaýda, çeper oçerk stiline golaý görnüşde hakykaty dogry hem operativ beýan edýändikleri üçin gymmatlydyr. Bu eserlerde liriki gahrymanyň gyzgyn ýüreginiň batly urgusyny, wepaly dostunyň sesini eşitmek bolýar.

Frontçy şahyr Ata Nyýazowyň Sewastopol şäherini goraýjylara bagyşlanan "Deňiz ogullary" diýen eserinde şol uruş hakykatlarynyň biri beýan edilýär. Gazaply jeňleriň birinde sowet esgerleri duşman goşunynyň garşysyna durup, gaýduwsyz hereket edýärler:

Ganym garşysyna bu baş gahryman,
Gaýduwsyz göreşde gyzył ot saçdy.
Jahan lerzan urul, turdy bir tupan,
Asman ýere, ýer asmana ulaşdy.

Şeýle söweşlerde gaýduwsyzlyk görkezen sowet esgerleriniň mukaddes işi eseriň mazmuny edilip alynypdyr. Gahrymanlar ölmeýärler. Olaryň işi-de, şöhraty-da öz halkynyň ýeňişleri bilen ýaşaýar. Bu eseriň liriki gahrymanynyň duýgy-düşünjesi-de şeýle esasyda ösýär:

Filçenko, Sibulko, Odinsew, Pawşin,
Krasnoselskiý – gahryman atlar.
Watanmyz ýatlar bularyň işin
Duşmanyň bagrynda ýandyrar otlar.

Şaly Kekilowyň "Mergen topçy" goşgusynda-da gahrymançylykly söweşleriň biri barada söz açylýar. Goşgynyň ýokarsynda şeýle ýazgy ýerleşdirilipdir:

"Seržant Gromowyň top rasçýotynyň üstüne faşistleriň istrebitelleri baş gezek çozdular. Emma her gezegem özleri

zyýan çekip gaçdylar. Ýoldaş Gromowyň asmana atyjy topçulary nemesleriň hüjümini yzyna gaýtaranlarynda, 3 sany "Messeršmiti" urup ýykdylar we birnäçesine uly zyýan ýetirdiler".

(Sowet informasion býurosynyň maglumatyndan).

"Mergen topçy" goşgusynda konkret waka poetik serişdeleriň üsti bilen teswirlenýär. Eseriň liriki gahrymany turuwdan duşmana ýigrenç bilen söze başlaýar. Göräýmäge ýönekeý habar sözlemleriniň üsti bilen beýan edilýän waka onçakly ünsüňi çekerli hem däl ýaly. Emma liriji gahrymanyň watançylyk hyjuwy bilen mylaýym intonasiýa arkaly edermen watandaşyna simpatiyä bildirişi okyja öz täsirini ýetirýär:

Ganhor faşist lýotçikldri
Motoryna berdi hody.
Biziň batyr Gromowmyz
Oňa garşy açdy ody.

Görnüşi ýaly, öz gaýduwsyzlygy, päkize watançylygy bilen ähli sowet halklarynyň söýgüsine mynasyp bolan topçy rus ýigidi türkmenleriňem hormatyna, waspnamasyna eýe bolupdyr. Onuň sebäbi-de Gromowyň edýän işiniň ählihalk işi üçinligidir. "Sosialistik mülküň" her bir sowet adamsyna gymmatlygy sebäpli, ony goraýjylaryň ýalkymly obrazlary ähli sowet adamynyň idealyna öwrülýär.

Şöhrat gazanan goşun serkerdesi Çernýahowskiniň 38 ýaşynda biwagt aradan çykmagy бүтін sowet halky üçin agyr ýitgi boldy. Onuň gaýduwsyz edermenligi sowet halkynyň faşistik Germaniýa garşy alyp baran söweşinde hem beýik ýeňşe ýardam etdi. R.Alyýewiň oňa bagyşlanan odasynda gahrymanyň şol şöhratly işleri, geçen ýoly ýatlanylýar. Eseriň adyndan hem belli bolşy ýaly, goşun taýsyz ýeňişler gazanyp, beýik ýeňiş ýoly bilen barýar. Emma şol beýik ýolda, ahyryna çykylmanka, serkerdeden aýra düşmek duýulýar:

Biz aýryldyk beýik ýolda...
Ölüm aldy seni bizden

Saňa hormat, saňa şöhrat!
Biziň soldat kalbymyzdan.
Eý, Watanmyň merdan ogly,
Gahrymanlar gahrymany!
Ölüm nirden çykyp geldi?
Ýeňişleriň komandiri!

Näçe şöhratly iş üçin bolsa-da, nähili mukaddes iş üçin bolsa-da, ölüm ýowuzlygyna hem ajylygyna galýar. Muny şu goşgynyň belent ritorika bilen sözleýän liriki gahrymanynyň intonasiýasyndan hem aňmak bolýar. Duýdansyz hem biwagt gelen ölüne ýigrenç bildirilse, hut şol sözlerde hem faşizme nälet, gadyrly dosta ýiti söýgi duýulýar.

Gazak Gylyjowyň "Söweş pälwany" goşgusynda liriki gahrymanyň içki hasraty, minnetdarlyk duýgusy şeýle jemlenýär:

Rahat ýat, atam, söweş alymym,
Seni ýatlap, duşmanlary urarys.
Öwreden tälimiň ömür diridir,
Postumyzda polat kimin durarys.

Göräýmäge goşgynynyň mazmunynda-da, gurluşynda-da hiç hili täzelik, üýtgeşiklik ýok ýaly. Bu, dogrudan-da, şeýleräk. Emma goşgynyň obýektinden başlap, liriki gahrymanyň setirsaýyn beýgelýän intonasiýasyna çenli – tutuş korpusyň adyndan aýdylýan kasama çenli, belli derejede, özboluşlylyk saklanylýar. Şol sebäplem frontçy şahyryň sesi bolup ýaňlanýan bu goşgy-da özi dogrusynda gürrüň edilmäge mynasyp. Türkmen ýigidiniň rus generalyny öz atasy ýaly hormatlap, onuň tabydyň başynda gözýaş etmegi sowet adamlarynyň gazaply jeňlerdäki dostlukly aragatnaşyklaryny sypatlandyrýar. Eskadrilýa komandiri kapitan N.F.Gastellonyň we onuň ekipažy leýtenantlar A.A.Burdenkonyň, G.N.Skorobogatyň, starşıý seržant A.A.Kalininiň 26-njy iýunda (1941) Minskiniň demiegazygynda görkezen edermenlikleri urşuň taryhynda altyn harp bilen ýazyldy. Gara Seýitliýewiň, Aman Kekilowyň, Çary Aşyrowyň we beýlekileriň şol döwürde ýazan ençeme goşgulary harby lýotçikleriň uruş ýyllaryndaky gaýduwsyzlyklaryny wasp

edýär.

Gara Seýitliýewiň "Seniň gudrat ganatyň" goşgusy kapitan Gastellonyň edermenligi hakda. Şahyr bu ýerde lýotçigiň watançylygyny belent ritorika bilen wasp edýär. Goşgyny okanyňda, onuň asman jeňlerinde edermenlik, başarjaňlyk bilen söweş edýän ýigitler hakdadygyny bada-bat aňýarsyň. Ýöne onuň iň soňky setirlerini okaýançaň, kim hakdalygy aňylmaýar. Goşgynyň liriki gahrymanynyň hyjuwdan doly kalby seni heýjana salýar. Ol gahryman watandaşlarynyň söweşlerde görkezen edermenliklerini eşidip, olara ýürekden guwanýar. Şol guwanjam eseriň başyndan tä ahyryna çenli saýlama sözler bilen beýan edilýär:

Halkynyň guwanjy – polat ganat polk bilen
Sen-de galkdyň asmana,
Ýyldyrym dek okdurylyp gök ýüzünde her ýana
Ölüm seçdiň duşmana.
Her söweşden çykanda batyrlygňa nyşana
Alkyş geldi adyňa.
Hem bat geldi badyňa.

Liriki gahrymanyň minnetdarlyk bilen ýüze çykarýan duýgusy goşgynyň soňky setirlerinde şeýle jemlenýär:

Gökde bulutlar oýnap, ýyldyrymlar çakanda,
Ýa-da ýagmyrdan soňra älemgoşar çykanda,
Görüp ol asmandaky parlaýan gözel yzy,
Iller öz batyr ogly – Sizi ýarlaýar, Sizi.
Eý, gahryman, Gastello!
Eý, mähriban, Gastello!

Gahryman laçynyň başarjaňlygyna bagyşlanan bu setirler uly waspnamalaryň bir kiçijik bölegi. Aslynda, olaryň özi gymmatly poemany hemmelerden öňürti gözüň ýüzüne ýazdylar.

Ç.Aşyrowyň "Gahryman" eseriniň mazmuny hem ýokarky waka örän ýakyn. Bu ýerde lýotçik Leonid Mihaýlowyň edermenligi teswirlenýär:

– Halk – diýip, biz üçin boldy ol gurban,
Maslygy hem gymmat düşdi duşmana.
Hoşlaşyp ahyry gitjek bolanda,
Soňky zarbasyny urdy duşmana,
Eziz Leonid, duşmandan gan sorarys,
Duşmany ýok edip, ýurdy gorarys.

Mazmuny-da, ideýasy-da bir maksat ugrunda göreşýän sowet adamlarynyň doganlyk-dostlugyna syrygýan bu eseriň liriki gahrymany özüniň kämil düşünjesi bilen Leonidiň watançylygyny teswirlän öz matlabyňy hem ýüze çykarýar. Gahrymanyň söweş wagtynda bitiren hyzmatlaryna baha bermäge okyjynyň özüne goýup, onuň jesediniň hem duşman üçin gymmatdygyny teswirleýär. Bu okyjynyň watançylyk duýgularynyň has-da ösmegine ýardam edýär. Beýik Watançylyk urşy ýyllarynda dörän odalar SSSR halklarynyň arasyndaky gatnaşygt hasam ysnyşdyrdy. Doganlyk halklaryň ogul-gyzlaryna başyşlanan şol eserler edebiýatymyzy täze-tä obrazlar bilen baýlaşdyrdylar. Rehmet Seýidowyň Zoýa Kosmodemýanskaýanyň ýadygärligine bagyşlanan "Tanýasy", lýtotçik leýtenant Galileýe bagyşlanan "Asman awçysy" goşgusy, Ýakup Nasyrlynyň "Tanýa", Berdi Soltannyýazowyň "Zoýa" goşgulary, Ruhý Alyýewiň Gata Zaýnulliniň edermenligi hakdaky "Ganly bilek" eseri we beýlekiler muňa mysaldyr. Watançylygyň, durnuklylygyň, edermenligiň taýsyz nusgasyny görkezen Zoýa Kosmodemýanskaýanyň şöhratly işi hakda ýazylan eserler bütin sowet edebiýatynyň sahypalaryny bezeýär. Ilki-ilkiler onuň merdanalygyny Tanýa diýen gizlin ady bilen wasp etdiler. Soňra ol öz hakyky ady – Zoýa ady bilen taryha girip gitdi.

Ýeri gelende, ýene bir zady belläsimiz gelýär. Türkmen edebiýatynda doganlyk halklaryň edermen ogul-gyzlarynyň obrazynyň döredilişi ýaly, beýleki doganlyk halklaryň edebiýatynda-da türkmen esgerlerj barada eserleriň onlarçasy döredi. Gurban Durdynyň, Annagylyç Ataýewiň, Kerim Dosowyň, Ýakup Kulyýewiň we beýlekileriň gahrymançylyklary bütin ýurdumyza aýan boldy. Şol gahrymançylyklaram ýazyjy-şahyrlaryň ünsüni özüne çekdi.

Beýik Watançylyk urşunyň dürli frontlarynda gaýduwsyzlyk bilen mertlik görkezen sowet adamlarynyň waspyny edýän ýokarda seredilen we şolara kybapdaş odalaryň döreýiş taryhy-da biri-birine gaty ýakyn. Ol eserleriň esasy ideýasy-da Watan ugrunda gan döken gerçekleriň ýadygärliginiň hiç mahal unudylmajakdygy, olaryň umumy halk bähbidi üçin, doganlyk-dostlugyň hatyrasy üçin göreşendikleridir. Şol sebäplem köpmilletli Watanymyzyň abadanlygynyň, azatlygynyň ol esgerler üçin müdimilik ýadygär boljakdygy bu eserlerde doly nygtalýar.

1975 ý.

Begmyrat USSAÝEW.

#sowesjenpoeziya Edebiýaty öwreniş